

Een archeoloog aan het werk bij een deels gemummificeerd skelet op een begraafplaats in Pompeï. FOTO REUTERS

vervolg van de Verdieping 3

overblijfselen van een zadel. Het is gelukt daar afgietsels van te maken. Een van de paarden ligt op zijn rechterzij, met zijn schedel over zijn linkervoorpoot gevouwen. Hij zat vermoedelijk vastgebonden aan de voederbak en heeft zich niet kunnen los wurmen.

“Het tweede paard ligt op zijn linkerzij en heeft een ijzeren bit. Door het graven van hun tunnels hebben de grafrovers de holte van het derde dier zozeer aangetast dat we geen afgietsel van dat paard hebben kunnen maken. Verder zijn er vijf bronzen voorwerpen op de ribbenkast van het derde paard gevonden. De vorm van deze elementen en vergelijkingen in de literatuur suggereren dat ze behoren tot een bepaald type houten zadel met vier hoorns: twee hoorns

‘We willen ook het woongedeelte nog opgraven. Ik hoop op verdere verrassingen.’

voor en twee achter. Het zadel was bedekt met bronzen platen die werden gebruikt om de ruiter stabiliteit te geven, in een tijd dat stijgbeugels nog niet bestonden. Zadels van dit type worden sinds de eerste eeuw na Christus in de Romeinse wereld gebruikt, met name voor militaire parades.”

In mei 2020 kwam er opnieuw nieuws uit de sinaasappelboomgaard: er was een kamer met een fresco met een witte bloem blootgelegd; hier sliep mogelijk een dochter van de eigenaar.

Begin dit jaar volgde een nog veel spectaculairdere vondst: de archeologen hadden een Romeinse strijdswagen opgegraven. Giuseppe en Raffaele Izzo waren daar in een van hun tunnels vlak langs gekomen – mogelijk waren ze er specifiek naar op zoek – maar ze hebben de twee wielen op een haar na gemist, en zijn de hoofdprijs misgelopen.

Het Italiaanse persbureau Ansa meldde: “Elegant en licht, verbazingwekkend vanwege de complexiteit en verfijning van de tinnen en bronzen versieringen, ongelooflijk in zijn volledigheid, met de sporen van kussens, van touwen en zelfs met de afdrukken van twee korenaren op een stoel.

De buitengewone, rood geverfde paradewagen is bedekt met versieringen met een erotisch thema, misschien bestemd voor de cultus van Venus of, waarschijnlijker, voor een aristocratische bruiloftsceremonie.”

De toenmalige directeur van het Archeologische Park had het over een ‘unicum voor Italië’. Hij zei dat het mogelijk een strijdswagen was die alleen tijdens ceremonies werd gebruikt. Daarna hebben de archeologen nog twee omgekomen mannen aangetroffen – waarschijnlijk een welgestelde inwoner met zijn slaaf – en afgelopen november dus de kamer van de slaven.

In zijn kantoor vertelt directeur Gabriel Zuchtriegel dat hij hoopt dat alle bijzondere opgravingen van de villa van Civita Giuliana binnen niet al te lange tijd voor de bezoekers van Pompeï te zien zijn. Wanneer het zover zal zijn, weet hij niet. “We moeten nog veel gegevens analyseren, en zijn nog niet uitgegraven. We willen ook het woongedeelte opgraven. Ik hoop op verdere verrassingen.” Wat verwachten hij en zijn collega’s daar te vinden? “Als we dat zouden weten, zou ons werk saai zijn”, zegt hij lachend.

Verbaasd over het tunnelgegraaf door de burens van de overkant is Zuchtriegel niet: “Dat zijn dingen die helaas gebeuren. Het is een wijdverbreid fenomeen. Dat zie je aan sommige collecties in het buitenland”. Vader en zoon Izzo zijn volgens hem ‘het laatste wielje van een grote machine’. “Er is een markt voor hun buit. De vraag daarnaar komt vanuit buitenlandse musea en particuliere verzamelaars die niet weten – of net doen alsof ze niet weten – waar de kostbare antiquiteiten vandaan komen.”

Giuseppe en Raffaele Rizzo zijn inmiddels in september veroordeeld in eerste aanleg tot ruim drie jaar gevangenisstraf. Ze moeten bovendien twee miljoen euro aan het Archeologische Park van Pompeï betalen voor de schade die ze hebben veroorzaakt. In afwachting van hun hoger beroep zijn ze op vrije voeten.

Brigadier Salvatore Sorrentino omschrijft de Izzo’s als ‘doortrapt, maar niet intelligent’: “Want als ze hun mond open hadden gedaan en ons informatie hadden gegeven over hun contacten in deze schimmige business hadden ze een lagere straf gekregen.” Doordat er nu officiële opgravingen van de archeologen van Pompeï in de sinaasappelboomgaard tegenover hun huis gaande zijn, zijn vader en zoon Izzo in ieder geval wel opgehouden met tunnels graven en schatten roven. Toch? Sorrentino valt even stil en antwoordt: “Onder de tuin achter hun huis ligt het luxe woongedeelte van de villa. Ik durf niet met honderd procent zekerheid te zeggen dat ze niet opnieuw aan het graven geslagen zijn.”

Grensoverschrijdend gedrag

Gevoelens voor je patiënt, hoe bespreek je die?

Ggz-patiënten houden incidenten van seksueel grensoverschrijdend gedrag soms voor zich, zegt de Inspectie voor Gezondheidszorg en Jeugd. Instellingen worstelen er zelf ook mee.

tekst **Jolanda van de Beld** en **Emy Koopman**

“Ik was twintig toen ik met een depressie werd opgenomen in een ggz-kliniek in Voorhout”, vertelt een nu 24-jarige vrouw. “Een van de psychiatrische verpleegkundigen daar had bijzondere aandacht voor me. Ik ging mee

wandelen, samen de post halen. Er was veel contact, dat vond ik ook prettig. Ik dacht: hij vindt me gewoon aardig.”

Het is eng om te praten over wat er daarna gebeurde, zegt de vrouw. Haar naam wil ze niet in de krant. “Hij begon opmerkingen te maken over mijn uiterlijk, dat hij onder mijn rokje kon kijken bijvoorbeeld. Ik dacht: hij is verpleegkundige, hij zal de grens wel bewaken.” Wanneer de hulpverlener twee weken met vakantie is, benadert hij de vrouw via sociale media. Hij geeft toe dat hij ongepaste dingen heeft gezegd en benadrukt dat niemand daarvan mag weten, want het brengt zijn baan in gevaar. “Ik zei: ik zal niets zeggen en dan houden we het hierbij.”

Toch zoekt de hulpverlener vlak daarna weer contact met de vrouw. Hij wil afspreken buiten de kliniek, om alles te bespreken. De vrouw ontmoet hem op station Lammenschans en denkt dat ze naar een cafeetje gaan. Maar de hulpverlener rijdt naar zijn huis. In eerste instantie praten ze ook echt, waarbij de hulpverlener tegen de vrouw zegt dat dit gedrag niet kan en dat hij geen affaire met haar wil. Ze is het daarmee eens. “Ik dacht dat we klaar waren met het gesprek, maar toen begon hij me aan te raken. Ik bevroor. Hij was groter, sterker, ik had heel veel angst op dat moment. Ik zei geen nee en geen ja, ik heb het ondergaan.”

De regels voor romantisch of seksueel

contact tussen hulpverleners en patiënten in de ggz zijn helder. *Het mag niet, het mag nooit*, is de naam van de brochure die de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd al jaren hanteert. Vanwege de kwetsbare en afhankelijkke positie van een cliënt moet een hulpverlener altijd professionele afstand bewaren. Zorgverleners en instellingen zijn bovendien wettelijk verplicht incidenten te melden bij de inspectie. Daarvoor hoeft het niet zo ver te komen als in Voorhout. De meldplicht geldt niet alleen voor aanranding of verkrachting, ook bij seksueel getinte opmerkingen en berichten.

Het aantal meldingen dat de inspectie krijgt van incidenten tussen hulpverleners en patiënten schommelt sinds 2016 jaarlijks tussen dertig en veertig. De inspectie vermoedt dat er sprake is van ‘ondermelding’. Niet omdat instellingen dingen achterhouden, zegt plaatsvervangend hoofdinspecteur Erwin Pietersma, maar “omdat we weten dat in de hele maatschappij niet iedereen die zoiets overkomt dit ook meldt”. Ggz-patiënten houden incidenten soms voor zich, uit loyaliteit naar de betrokken zorgverlener, schaamte of schuldgevoelens, zegt de inspectie.

Platform Investico sprak voor *Trouw* over seksueel grensoverschrijdend gedrag met de Inspectie, met een (ex-)patiënt, zorgpersoneel, en tien geneesheer-directeuren: de juridisch verantwoordelijke psychiaters van instellingen. Niet alle gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag worden gezien, geven de geneesheer-directeuren toe, vooral niet wat er zich na werktijd afspeelt.

Baan kwijtraken

Zoals ook gebeurde bij de vrouw in de kliniek in Voorhout. “Na de seks zei hij: je mag hier niet over praten, want dan kan ik mijn baan kwijtraken.” Dus zegt ze er in eerste instantie tegen niemand iets over, ook omdat ze denkt dat het haar eigen schuld is. Ze is immers zelf naar hem toegegaan. “Maar een week erna heb ik het toch verteld aan een vriendin in de kliniek. Direct was ik zo

ILLUSTRATIE FENNA JENSMA

bang dat hij het te weten zou komen dat ik geen uitweg meer zag.” Ze doet in de kliniek een poging tot zelfdoding. “Ik hoorde later dat er al in het begin door een andere cliënt zorgen over mij zijn geuit”, zegt de vrouw, “want anderen zagen ook dat er veel contact was.”

De kliniek handelde achteraf goed, vindt de vrouw. Maar dat gebeurde pas nadat alles was uitgekomen. De kliniek deed zelf een melding bij de inspectie, spoorde haar aan aangifte te doen bij de politie, zette de verpleegkundige op non-actief en gaf een spoedcursus over grensoverschrijdend gedrag aan het personeel.

Die gang van zaken is problematisch, erkent de inspectie in haar nieuwe ‘toezicht-

‘Tot nu toe ligt de nadruk op beheersen en handelen nádat er iets is gebeurd’

visie’ die vandaag is gepresenteerd, uitgerend in de week dat *The Voice* voorlopig niet wordt uitgezonden vanwege meldingen over seksueel wangedrag en machtsmisbruik.

“Tot nu toe ligt de nadruk op beheersen en handelen nádat er iets is gebeurd.” De inspectie denkt met die reactieve houding niet het hoogst haalbare wordt gedaan voor de veiligheid van patiënten. Daarom past de inspectie het toezicht nu aan, met meer aandacht voor preventie en bewustzijn.

Want, zegt de inspectie, de nadruk op beleid en toezicht achteraf heeft een ongewenst effect op de werkvloer. Het kan bijdragen aan het taboe onder zorgverleners om te praten over positieve en seksuele ge-

voelens. Plaatsvervangend hoofdinspecteur Erwin Pietersma zegt erover: “De brochure ‘Het mag niet, het mag nooit’ staat als een huis. Maar als een verpleegkundige of een psychotherapeut die afglijdt in een affectieve relatie denkt: ik ga het niet melden, want dan is het *end of story* voor mijn loopbaan, dan schiet je je doel voorbij.”

Dat instellingen in de praktijk worstelen met de regels en gedragscodes, wordt bevestigd in de rondgang langs de geneesheer-directeuren. Over aanrandingen en verkrachtingen is geen discussie mogelijk, vinden ze unaniem, maar daarvoor zit een groot grijs gebied. Wanneer doe je melding en stel je een onderzoek in?

Het doen van onderzoek, waarbij je horen wederhoor pleegt, kan ingrijpend zijn voor een afdeling, zegt Remco de Winter, geneesheer-directeur van GGZ Rivierduinen: “Je probeert het niet aan de grote klok te hangen bij de andere hulpverleners, maar het gaat toch vaak gonzen.” Wat je moet proberen te voorkomen, vindt De Winter, is dat er een angstcultuur ontstaat binnen een instelling waardoor hulpverleners die gevoelens ontwikkelen voor een patiënt dat niet tijdig durven te zeggen. “Dat is de andere kant van het verhaal.”

Hellend vlak

Geneesheer-directeur Claar Mooij van het Groningse Lentis is het daarmee eens. Ze maakt een onderscheid tussen hulpverleners die moedwillig patiënten misbruiken en hulpverleners met persoonlijke problemen die grenzen overgaan of verliefd worden op een patiënt. “Bij de kwaadwillenden werkt de meldplicht heel goed”, zegt ze. “Bij de mensen die zich op een hellend vlak bewegen, de grootste groep, is het heel erg van belang om aan het begin van die glijden-schaal actie te ondernemen.” Dan is het volgens Mooij veel beter dat een teamleider het gesprek aangaat, in plaats van direct een heel onderzoek op te starten. “Anders maak je het heel zwaar, beladen. Je krijgt dan een cultuur van *blaming* en *shaming*, waarin

mensen hun mond niet meer open durven te trekken.”

Dat is dus het moment dat de strikte meldplicht het doel voorbijschiet, zelfs averchts werkt. De dreiging van gezichts- en baanverlies en eventueel een tuchtzaak is een belangrijke reden voor het feit dat hulpverleners en patiënten niet durven te spreken over opbloeiende gevoelens. “Het hangt als een zwaard van Damocles boven het hoofd van zorgverleners die deze kant op bewegen”, aldus een voormalig psychologe en ervaringsdeskundige. Ze kreeg een liefdesrelatie met iemand die ze in behandeling had. Die kwam uit en ze werd ontslagen. “Een stap op weg naar voorkómen is het erover hebben”, zegt de ex-psychologe, “maar

‘Een stap op weg naar voorkómen is het erover hebben’

in opleidingen is er nauwelijks aandacht voor. Zorgverleners die ik spreek, zeggen vaak: ‘Dat gaat mij niet gebeuren’. Het niet onderkennen is een onderdeel van het probleem.”

Die mening wordt breed gedeeld. “Voor preventie van misbruik is het belangrijk dat er een open cultuur is waarbij ook kleine, schijnbaar onschuldige grensoverschrijdingen worden besproken”, zegt Mooij. Die formulering – ‘schijnbaar onschuldige gedragingen’ – is ook opgenomen in de nieuwe toezichtvisie van de inspectie. Binnen instellingen moet juist gelegenheid zijn om te praten over die ene cliënt aan wie een zorgverlener extra tijd en aandacht besteedt, of het accepteren van een vriendschapsver-

zoek op sociale media. Het zijn die keuzes, aldus de inspectie, die ‘kunnen eindigen in afglijden richting een schadelijke situatie’.

Tot dusver lag de nadruk bij de inspectie op het onderzoeken van individuele meldingen. Vanaf nu zal de inspectie in die gesprekken met bestuurders en zorgprofessionals nagaan of er binnen instellingen ruimte is om te praten over positieve gevoelens, seksualiteit en het voorkomen van grensoverschrijdend gedrag. Ook zonder dat een melding daarvoor de aanleiding is. Maar, benadrukt plaatsvervangend hoofdinspecteur Erwin Pietersma: “De norm blijft hetzelfde. We blijven handhaven. Geen andere regels, wel een andere toon.”

Klusjesman

Met de vrouw die in de kliniek in Voorhout zat, gaat het inmiddels goed. Het duurde twee jaar, waarin de verpleegkundige op andere plekken in de zorg werkte, maar begin 2020 kwam het tot een tuchtzaak. De Big-registratie van de verpleegkundige is doorgehaald – een ‘ingrijpende maatregel’, aldus het Tuchtcollege, maar in dit geval geoorloofd, om andere patiënten in de toekomst te beschermen en omdat de verpleegkundige op andere wijze in zijn onderhoud zou kunnen voorzien. Hij is nu klusjesman.

Voor verkrachting is hij nooit veroordeeld: gebrek aan bewijs. Dat was moeilijk voor de vrouw. “Na de rechtszitting heb ik nog wel veel therapie gehad, het was heel zwaar om hem weer te moeten zien. Maar dat is afgerond.” Ze zit nu in het tweede jaar van de studie psychologie.

De namen van de mensen die anoniem zijn opgevoerd in dit verhaal zijn bekend bij de hoofdredactie. Deze publicatie is tot stand gekomen met steun van het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten.